

AB'YE UYUM SÜRECİNDE TÜRK-ALMAN AKADEMİK İŞBİRLİĞİ OLANAKLARI: ALMANYA ARAŞTIRMA GEZİSİ

Erol ESEN*

Akdeniz Üniversitesi'nin "Akdeniz-Avrupa Ortaklığı" akademik işbirliği projesi çerçevesinde ve yoğunlukla Akdeniz Bölgesi üniversitelerinin katılımıyla, 26 Ocak-5 Şubat 2003 tarihlerinde Almanya'ya bir araştırma gezisi gerçekleştirildi. Almanya'nın Bonn, Köln, Bochum, Hannover ve Berlin kentlerinde yaklaşık 20 kurum ve kuruluş temsilcileriyle görüşen beş kişilik heyet, üniversitelerin Avrupa Birliği'nin (AB) destekleme programlarına katılım koşullarını araştırdı. Akdeniz Üniversitesi (Antalya), Süleyman Demirel Üniversitesi (Isparta), Çukurova Üniversitesi (Adana) ve Anadolu Üniversitesi (Eskişehir) AB Sokrates Programı Koordinatörleri ve Antalya Büyük Şehir Belediyesi Dışilişkiler Danışmanı'nın katıldığı 10 günlük gezi, AB'ye uyum çerçevesinde özellikle Alman kuruluşlarıyla yapılabilecek ortak proje olanaklarını da araştırmayı içeriyordu. Bu bağlamda uzun yıllardan beri AB Sokrates Programı'ndan yararlanan Alman akademik kurumlarında örgütlenme türlerini ve deneyimlerini tanımak ve bu kurumlarla Avrupa konularında olası işbirliği içeriklerini görüşmek, gezinin diğer amaçlarından sadece birkaçı idi. Gezi aynı zamanda, Almanya'da Avrupa entegrasyonunu desteklemeye yönelik kurumsallaşma ve proje çalışmalarını yerinde incelemeyi amaçlamaktaydı.

Türk üniversitelerinin Avrupa'daki yüksek öğretim kurumlarıyla yoğun işbirliği arayışları uzun zamandır sürüyor. Bu bağlamda 2002 Aralık ayında AB Komisyonu ile imzalanan bir anlaşmayla, Türkiye'deki eğitim-öğretim, gençlik ve kültür alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar, AB destekleme programlarından yararlanma fırsatına kavuştu. Böylece, Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nden bu yana Türkiye-AB arasında başlatılan "Katılım Ortaklığı" döneminde Türk Üniversiteleri, büyük çoğunluğunu AB üye ve aday ülkelerin oluşturduğu 30 Avrupa ülkesinin eğitim ve öğretim kurumlarıyla işbirliği olanağına kavuştular. Bu yolla Türkiye'deki yüksek öğretim kurumları için AB'ye uyum sürecine daha etkin katılma fırsatı doğdu.

AB Programlarına Katılım

Üniversiteleri de AB uyum sürecine dahil eden bu son adımla eğitim-öğretim, araştırma, gençlik ve kültür alanında faaliyet gösteren Türk kurum ve kuruluşları "Altıncı Çerçeve Programı" ile birlikte 2006 yılına kadar

---

* Akdeniz Üniversitesi İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

yaklaşık 20 milyar EURO tutarındaki çeşitli AB destekleme programlarından yararlanabilecek. Adını eski Yunan filozofu “Sokrates”ten alan ve özellikle eğitim-öğretim çalışmalarını desteklemeye yönelik AB Programı’nın yaklaşık 2 Milyar EURO tutarındaki bütçesi önemli ölçüde üniversitelerin ortak çalışmalarını desteklemeye yönelik. “Erasmus” alt programında toplanan akademik faaliyetler öğrenci ve öğretim üyesi değişiminin yanı sıra, ortak müfredat geliştirme, dil öğrenimi, bilgi paylaşımı ve uzaktan öğretim gibi farklı alanları kapsamakta. Buna göre 2004-2005 öğretim yılından itibaren Türk öğrencileri, üç aydan bir yıla kadar herhangi bir AB üye veya aday ülke üniversitesinde öğrenimlerine devam edebilecekler. Yurt dışındaki bu öğrenim süresini “Avrupa Kredi Transfer Sistemi” (ECTS) ile saydırarak, öğrenimlerinin kalan bölümünü kendi üniversitelerinde tamamlayabilecekler. Bu çerçevede AB tarafından sağlanan mali destek, Türkiye ile birlikte Programa dahil toplam 31 ülke arasındaki yaşam koşullarındaki farkı telafi etmeye yönelik. Buna göre Türk öğrencileri, aylık ortalama 300 EURO tutarındaki bir bursla AB’nin değişim programlarından yararlanabilecekler. 2003 Eylül ayından itibaren uygulanacak pilot projeler çerçevesinde, aralarında Akdeniz Üniversitesi’nin de bulunduğu ve her üniversiteden seçilen üç bölüm ile Erasmus değişim programına katılım için bir yıllık hazırlık dönemi başlatılacak.

Sokrates ile birlikte “Leonardo da Vinci” ve “Youth for Europe” Programları’nın katkıları sonucu “Ankara Antlaşması” olarak da bilinen Ortaklık Antlaşmasının yürürlüğe girdiği 1964 yılından beri desteklenen AB’ye uyum çalışmalarının yeni bir döneme girmesi bekleniyor. Özellikle uyum sürecinde önemli katkıları beklenen üniversiteler, AB’nin desteğiyle sundukları eğitim-öğretim çalışmalarına Avrupa boyutunu katma fırsatına da kavuşuyorlar. Ancak çeşitli koşulları yerine getirmek kaydıyla: Bir hazırlık yılı olarak da görülen 2003 yılı sonuna kadar üniversiteler, gerekli altyapı çalışmalarını tamamlar, program sorumluluklarını belirler, ECTS’e uyumu gerçekleştirirlerse, en geç 2004 yılından itibaren Sokrates ve diğer AB destekleme programlarından tam olarak yararlanabilecekler. Programa katılmanın en önemli koşullarından bir tanesi de Avrupalı partnerler bulmak. Çünkü öngörülen tüm kaynakların kullanımı, Program’a üye en az bir ülke kurumuyla yapılacak ortak çalışma koşuluna bağlı; yani partner yoksa, para da yok.

Akdeniz Üniversitesi’nin Almanya Araştırma Projesi işte bu koşulları oluşturma aşamasında gerçekleştirildi. Üniversitenin AB Sokrates Koordinatörlüğü tarafından hazırlanıp gerçekleştirilen proje, potansiyel partner üniversite ve ilgili birimlerle görüşmelerin yanı sıra, Sokrates Programı’nın uygulanmasıyla ilgili bilgilerin toplanmasını da içeriyordu. Bölgesel düzeyde üniversiteler ve yerel yönetimler arasında oluşturulabilecek işbirliği olanaklarını da yerinde inceleyen proje katılımcıları, bu amaçla bir dizi kamu ve yarı kamu kuruluşlarıyla görüşmeler gerçekleştirdi. Ayrıca

AB'ye uyumu desteklemeye yönelik çalışmalar yürüten kurum ve kuruluşların örgütlenme modelleri ve yürüttükleri projeler hakkında bilgi alındı.

Avrupa Ortaklıkları

Heinrich Böll Vakfı İstanbul Temsilciliğiⁱ tarafından desteklenen geziye katılan 5 kişilik heyetin görüşmeleri, Bonn şehrindeki “Deutscher Akademischer Austausch Dienst – DAADⁱⁱ” (Alman Akademik Değişim Servisi)'nin Avrupa Dairesi'nde görevli Sokrates-Erasmus temsilcileriyle başladı. Üniversitelerin AB'nin yanısıra ulusal kaynaklarla da desteklenen Avrupa Programlarının tanıtıldığı görüşme, aynı zamanda Türk-Alman ikili ilişkileri çerçevesinde akademik işbirliği olanaklarını da kapsamaktaydı. Daha sonra Bonnⁱⁱⁱ, Köln^{iv} ve Bochum^v Üniversiteleri'nin Sokrates Koordinatörleri ve çeşitli birimleriyle sürdürülen görüşmelerde, her iki ülkenin üniversiteleri arasında oluşturulabilecek Avrupa Ortaklıklarının faaliyet alanları tartışıldı. Ayrıca Köln'de uzun yıllardan beri faaliyetlerini sürdüren Anadolu Üniversitesi “Batı Avrupa İrtibat Bürosu”nun^{vi} yetkilileriyle, Türkiye'deki üniversitelerin Avrupalı partnerlerle yapacakları ortak eğitim-öğretim faaliyetlerine verebilecekleri katkılar görüşüldü. Bunun yanısıra Köln Belediyesi bünyesinde kurulan “Avrupa Bürosu^{vii}” yetkililerinden, AB programlarına katılımı destekleyen faaliyetleri konusunda bilgi alındı.

Araştırma gezisinin diğer bir durağı olan Hannover'de, Üniversite'nin^{viii} Sokrates Programı sorumluları ile yapılan görüşmelerin yanısıra, Türkiye'de araştırma ve öğretim çalışmalarına ilgi duyan çeşitli bölümlerden öğretim üyeleri, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile olası ortak çalışma içerikleri tartışıldı. Toplantıya katılan ve kendi çalışma alanlarında Türkiye'de araştırma yapmayı planlayan genç araştırmacıların dile getirdikleri, karşılıklı olarak üniversitelerin alt yapısından yararlanma ve Türkçe kaynakların değerlendirilmesinde işbirliği konuları tartışıldı. Türkiye'den çeşitli kurumlarla halen ortak çalışmalar yapan veya Türkiye ile ilgili sosyal ve siyasi konularda araştırma yapmak isteyen sosyal bilimcileri Hannover'de bir araya getiren “Deutsch-Türkische Vereinigung zum Sozial- und Geisteswissenschaftlichen Austausch e.V.^{ix}” (Türk-Alman Sosyal Bilimciler Birliği) yetkililerinden, yaptıkları uluslararası sempozyum ve kongreler ile araştırmalar ve yayınlar konusunda bilgi alındı.

Uzun yıllardan beri bir fuar merkezi olan Hannover'de, Avrupa konularında farklı alanlarda faaliyet gösteren kamu ve yarı kamu kurum ve kuruluş temsilcileriyle de görüşmeler yapıldı. Aşağı Saksonya Eyaleti Başbakanlığı'na bağlı hizmet veren “Europäisches Informationszentrum Niedersachsen^x” (Avrupa Bilgi Merkezi) temsilcileriyle görüşen Türk heyeti, özellikle küçük yerleşim merkezlerinde ve kırsal alanlarda Avrupa entegrasyonu konularında yapılabilecek farklı bilgilendirme faaliyet türleri konusunda bilgi alma fırsatı buldu. Çeşitli yazılı ve sözlü araçları ve görsel

materyalleri taşıyan bir “Info-Bus” ile köy köy gezip yurttaşlara, AB'nin temel ilke ve ortak politikalarının, bütünleşme ile ilgili destekleme programlarının, AB kurumlarının ve Birliğe katılacak yeni üyelerin tanıtıldığı proje modellerini ele alan Merkez yetkilileriyle, Türk kurumlarıyla bu alanda ortak çalışma olanakları da görüşüldü.

Avrupa Entegrasyon Kurumları

Geziye katılan akademisyenlerin büyük ilgisini çeken ve meslek eğitimi alanında faaliyet gösteren “Europa Fachakademie Dr. Buhmann^{xi}” (Avrupa Uzmanlık Akademisi) sadece eğitim programı ile değil, aynı zamanda kullandığı modern teknolojiler ve eğitim yöntemleriyle de dikkat çekiciydi. Uyguladığı özel eğitim programıyla, öğrencileri Avrupa ve uluslararası kurumlarda çalışmak üzere ekonomi, işletme ve Avrupa kamu yönetimi alanlarında çeşitli mesleklere hazırlayan Akademi, üniversiteler dışında hizmet veren farklı bir eğitim kurumu örneği olması açısından da ilginçti. Liseden sonra iki ve üç yıllık eğitim sonunda çeşitli Avrupa meslek birlikleri tarafından da tanınan işletme, pazarlama, turizm ve event-management dallarında meslek diploması veren Hannover'deki Avrupa Uzmanlık Akademisi yetkilileriyle, mezun olan uzmanların iş bulma olanakları görüşüldü. Gezi heyeti Akademi yetkililerinden, üniversiteler ve özel işletmelerle yoğun bir işbirliği içinde gerçekleştirilen ve ekonomi, yabancı dil, bilgisayar ve uluslararası ilişkiler olmak üzere dört temel alandan oluşan Akademi'nin eğitim ve staj programı hakkında bilgi aldı.

Gezinin Berlin bölümü, Avrupa konularında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlarla görüşmelerin yanısıra, göçmen örgütlerini ve üniversiteleri de kapsamaktaydı. Özellikle göçmen kuruluşları, sayıları 25 bini aşan ve AB destekli değişim programları çerçevesinde Türk üniversitelerinden en yoğun yararlanabilecek kesim olan Türk kökenli öğrenciler ve çeşitli Alman üniversitelerinde çalışmalarını sürdüren akademisyenler arasında Sokrates Programı'nın tanıtılmasıyla ilgili çalışmalar konusunda bilgilendirildi. “Berlin-Brandenburg Türk Toplumu^{xii}” ve çeşitli üye dernek temsilcileriyle yapılan görüşmede, AB ülkelerinde yaşayan Türk göçmenlerinin Türkiye'nin AB'ye uyum sürecine verebilecekleri katkılar da tartışıldı. Gezi heyeti ayrıca, AB'nin olduğu kadar ulusal destekleme programlarından da yararlanan “Europäische Akademie Berlin^{xiii}” (Avrupa Akademisi) yetkililerinden, bölgede faaliyet gösteren eğitim-öğretim, gençlik ve kültür kurum ve kuruluşlarıyla ortaklaşa gerçekleştirdikleri Avrupa faaliyetlerini tanıma fırsatı buldu. Bir eğitim merkezi şeklinde oluşturulan ve 1964'ten beri faaliyetlerini sürdüren Berlin Avrupa Akademisi, yaklaşık 50 yataklı konaklama olanağı sunan alt yapısı ve 100'ün üzerinde katılımcıya aynı anda hizmet verebilecek kapasitesiyle Avrupa entegrasyonu alanında faaliyet gösteren önemli bir kurum örneği teşkil ediyordu. Avrupa konularında eğitim hizmeti sunan toplam 32 ülkeden 116 “Avrupa Evi” veya “Avrupa Akademisi”nin dahil olduğu “Federation

Internationale Des Maisons De L'Europe^{xiv} üyesi olan Akademi'nin yetkilileriyle, Türkiye'de bölgesel düzeyde hizmet verecek Avrupa eğitim merkezleri konusu tartışıldı.

Türk-Alman Akademik İşbirliği Alanları

Görüşmelerde edinilen izlenimlere göre, eğitim-öğretim, gençlik ve kültür alanlarında faaliyet gösteren Alman kuruluşları Türk partnerlerle ortak çalışmalara oldukça sıcak bakmaktadırlar. AB destekleme programları yanısıra, Alman ulusal programlarının katkısıyla da sürdürülebilecek işbirliği alanları ve olası proje ortaklıkları şu şekilde özetlenebilir:

- Türk üniversitelerinin AB Sokrates-Erasmus Programına katılım hazırlıkları: Alman üniversitelerinin bu konudaki katkıları, özellikle Sokrates Programı'na katılmak isteyen her üniversite için gerekli "Avrupa Stratejisi"nin ve AB Komisyonu'na yapılacak proje başvurularının hazırlanması konularını kapsamaktadır. Bunun yanısıra "Avrupa Kredi Transfer Sistemi"ne (ECTS) uyum çalışmalarında ve değişim programlarından yararlanmak isteyen öğrencilerle yapılan "Learning Agreement" (Öğrenim Anlaşması'nın) oluşturulmasında Alman yüksek öğrenim kurumlarının ve DAAD'nin ilgili birimlerinin bilgi ve deneyimlerinden yararlanılabilir.
- Yayın ve araştırma projeleri: Bonn Üniversitesi'nin "Zentrum für Europäische Integrationsforschung – ZEI^{xv}" (Avrupa Entegrasyonu Araştırma Enstitüsü), Avrupa konularında çalışan akademisyenleri bazı koşullarda kendi alt yapı olanaklarından yararlandırmanın yanısıra, kısa süreli araştırma bursları vermekte ve yapılan araştırmaların sonuçlarının yayınlanmasını da desteklemektedir. Ayrıca DAAD'nin Avrupa konularıyla sınırlı olmayan ve ikili ilişkiler çerçevesinde verilen çeşitli araştırma burslarından da yararlanılabilir.
- Eğitim çalışmaları: Ortak çalışmalar çerçevesinde yapılacak seminer, konferans ve yaz okulu türü çeşitli meslek gruplarını ve kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik eğitim faaliyetleri için DAAD ve ZEI yardımıyla uzman sağlanabilmekte. Ayrıca eğitim ortaklıkları çerçevesinde Almanya veya bir AB şehrinde yapılacak seminer ve konferanslar için "Avrupa Evi" veya "Avrupa Akademisi" adıyla faaliyet gösteren yarı kamu kuruluşlarının desteklerinden yararlanmak da mümkün.
- Öğrenci ve öğretim üyesi değişimi: Sokrates-Erasmus çerçevesinde öngörülen değişim programlarının uygulanmasında, Alman yüksek öğretim kurumlarının uzun yıllar süren deneyim ve desteklerinden

yararlanmak mümkün. Özellikle DAAD, AB Sokrates Programı dışında öğrenci grupları değişiminin yanısıra, öğretim üyelerinin Alman üniversitelerinde katılacakları öğretim faaliyetleri için de mali destek sağlamaktadır.

- Yüksek lisans ve diğer lisans üstü programların geliştirilip gerçekleştirilmesi: Bu konuda DAAD ve ZEI'nin yanısıra, çoğunlukla üniversitelerin çeşitli bölüm ve enstitülerinin bünyelerinde oluşturulan "European Studies" programlarını yürüten birimlerden destek almak mümkündür. Bununla ilgili olarak uygulanacak müfredatların geliştirilmesi ve programların gerçekleştirilmesine yönelik akademik destek gibi işbirliği alanları bulunmaktadır. Hannover Üniversitesi Siyasal Bilimler Bölümü Jean Monnet Kürsüsü tarafından kurulan "Europäische Integration/European Studies^{xvi}" programı, Almanya'da oluşturulmuş ilk lisans üstü Avrupa programlarından birisidir.
- Yerel ve bölgesel düzeyde Avrupa projeleri: Üniversiteler ve yerel kuruluşların ortaklaşa oluşturacakları koordinasyon merkezleri, bir tür proje gözlem istasyonları işlevini üstlenmekte ve Avrupa destekleme programlarını izleyip katılacak kurumlara danışmanlık hizmeti vermektedir. Gezi programı çerçevesinde Hannover'de görüşülen "EU-Hochschulbüro Hannover/Hildesheim^{xvii}", (AB Yüksek Öğrenim Bürosu) Üniversite ve Eyalet yönetiminin ortaklaşa oluşturdukları bu tür bir kuruluş olarak, özellikle bölgedeki üniversitelerin AB Programları'ndan yararlanmasına yönelik danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Ağırlıklı olarak Üniversite birimlerinin Avrupa çalışmalarını desteklemek amacıyla diğer bazı eyalet yönetimleri de bu tür örgütlenmeye gitmişlerdir. Buna karşılık gezi sırasında görüşülen Köln Şehri Belediyesi Avrupa Bürosu, daha çok yerel düzeyde AB Programları konusunda bilgi değişiminin yanısıra, çeşitli belediye birimlerinin proje başvuruları ve gerçekleştirilen proje sonuçlarının değerlendirilmesi ve raporlanmasıyla ilgili olarak danışmanlık hizmeti vermektedir. Türkiye'de oluşturulması düşünülen bu tür koordinasyon ve hizmet merkezleri konusunda yukarıda adı geçen her iki kuruluştan da destek alınabileceği gibi, Almanya'da bir çok bölge ve yerel yönetimlerde faaliyet gösteren diğer kuruluşlarla da ortak çalışmalar mümkün görünmektedir.

AB destekleme programlarının uygulanmasında Alman kurum ve kuruluşların uzun yıllardan beri edindikleri bilgi ve deneyimlerini tanımaya yönelik gezi çerçevesinde ulaşılan sonuçların zenginliği, gezinin başarısının önemli bir göstergesini teşkil etmektedir. İçinde bulunduğumuz uyum sürecinin bu yeni döneminde AB'nin desteğiyle Türk-Alman kuruluşlarının

ortaklaşa geliştirip gerçekleştirmesi beklenen yeni eğitim-öğretim, gençlik ve kültür faaliyetlerinin, uzun bir tarihe sahip Türk-Alman ilişkilerine yeni bir boyut katacağı muhakkaktır. Çeşitli alanlara yayılarak gelişen Türk-Alman işbirliğine kazandırılacak bu Avrupa boyutunun yanısıra, Akdeniz Üniversitesi'nin Almanya Projesi'ne katılan üniversitelerin ve diğer bölgelerdeki akademik kurum ve kuruluşların oluşturacakları Avrupa ortaklıkları için de gezi bir başlangıç olabilir. Akdeniz politikalarının özel bir öneme sahip olduğu AB'nin de desteğiyle, bu tür yoğun işbirliği modellerinin gelecek yıllarda bölgedeki diğer ülkelere de yayılarak genişletilmesi hiç de hayal olmasa gerek.

ⁱ Heinrich Böll Vakfı'nın proje destekleri için bkz.: www.boell.de

ⁱⁱ Deutscher Akademischer Austausch Dienst ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz.: www.daad.de

ⁱⁱⁱ Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität (Bonn Üniversitesi)'nin hemen tüm birimleri AB Programlarından yararlanmakta: www.uni-bonn.de

^{iv} Köln Üniversitesi ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz.: www.uni-koeln.de

^v Bochum Üniversitesi'nden Sokrates Programı Koordinatörü ve öğretim üyesi Prof. Dr. Onur Güntürkün ile görüşüldü: www.uni-bochum.de

^{vi} Anadolu Üniversitesi Batı Avrupa İrtibat Bürosu için bkz.: www.anadolu-uni.de

^{vii} Köln şehri belediyesi bünyesinde oluşturulan Avrupa Bürosu'nun görev ve faaliyetleri için bkz.: www.stadt-koeln.de/europa/europaarbeit/index.html

^{viii} Hannover Üniversitesi'nin çeşitli birimleriyle gerçekleştirilen görüşme konularıyla ilgili bilgilerin ayrıntıları için bkz.: www.uni-hannover.de

^{ix} Birçok Türk öğretim üyeleri ve öğrencilerin katıldığı Deutsch-Türkische Vereinigung zum Sozial- und Geisteswissenschaftlichen Austausch e.V. için bkz.: www.dta.uni-hannover.de

^x “Infopoint” olarak da tanınan Europäisches Informationszentrum Niedersachsen konusunda ayrıntılı bilgiler için bkz.: www.eiz-niedersachsen.de Gezi çerçevesinde görüşülen diğer bir Avrupa Bilgi Merkezi için bkz.: www.eu-infozentrum-berlin.de

^{xi} Europa Akademie Dr. Buhmann'nın ders programı ve meslek dalları ile ilgili bkz.: www.buhmann.de

^{xii} Bir çatı örgütü olarak 20'den fazla göçmen örgütünü bünyesinde toplayan Berlin-Brandenburg Türk Toplumu için bkz.: www.tbb-berlin.de

^{xiii} Europäische Akademie Berlin'nin çalışmaları ile ilgili bilgiler için bkz.: www.eab-berlin.de

^{xiv} Diğer üye Avrupa Evi ve Avrupa Akademileri ile ilgili bilgiler için bkz.: www.fime.org

^{xv} Bonn Üniversitesi'ne bağlı Zentrum für Europäische Integrationsforschung için bkz.: www.zei.de

^{xvi} Sözü geçen yüksek lisans programları için bir örnek teşkil eden Europäische Integration/European Studies ile ilgili bilgiler için bkz.: www.gps.uni-hannover.de/europe

^{xvii} EU-Hochschulbüro Hannover/Hildesheim'in faaliyetleri için bkz.: www.eu.uni-hannover.de

Copyright of Akdeniz University Faculty of Economics & Administrative Sciences Faculty Journal / Akdeniz Universitesi Iktisadi ve Idari Bilimler Fakultesi Dergisi is the property of Akdeniz University Faculty of Economics & Administrative Sciences and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.